

A valóság és égi mása

Interjú Jancsó Miklós rendezővel

Jancsó Miklós

A közelmúltban Újvidéken járt Jancsó Miklós világhírű filmrendező. Tolnai Ottó monodrámájának, a Bayer-aszpirinnak és az Izéke homokozója, avagy a mamuttemető címűnek a felújításán dolgozott. Beszélgetésünk az Újvidéki Színházban készült.

● **Hét éve nem járt Újvidéken. Ennyi idő alatt sok minden megváltozott itt és Magyarországon is. A „csendes forradalom”, ahogy Hernádi nevezte az átrendeződést Magyarországon, hogyan befolyásolja az életét?**

— Azt hiszem, ezek a változások mindannyiunkat befolyásolnak. Valamilyen módon túlértett az a társadalmi rend, amely így vagy úgy, mindegyik népünknek reménységet adott valaha. Jugoszlávia más helyzetben volt, egy diadalmas háború után olyanfajta utat épített ki, amely Magyarországnak bizonyos fajta reményt is nyújtott. Hogy a századvégre valamennyien nehézségekbe kerülünk, alighanem előre látható volt. Akik végig gondolták, mit jelentett a bolsevikok jelenléte a történelemben, azok jobban tudták, mint azok, akik benne voltak, és azt hitték, hogy a reménység végig velük marad. Az a helyzet, amelyben én vagyok, egy kicsit keserű, de ugyanakkor bizakodok, hogy valami jobb felé fogunk menni. Visszatérünk oda, ahonnan az emberiség mindig is kiindult, hogy az emberi kapcsolatok tisztességes, szabad kezelése az egyetlen lehetséges viszonyulás egymáshoz is meg a társadalomhoz is. A reménységünkhöz hozzátartozik, hogy a világ is változik. Változnak az oroszk, megváltozik ez az „egyházi jellegű” pártszocializmus, annyira megbukott, hogy majdnem a reménységet is maga alá temette. Mi most azzal fogunk küzdeni, hogy az emberi testvériségnek és a szolidaritásnak az eszméit ne temesse maga alá ez az összeomló épület. Valamelyik régi filmemben, olasz filmnemen idéztem Bakunyint. Megpróbálom franciából magyarra fordítani: „A szocializmus szabadság nélkül brutalitás és rabszolgaság. A szabadság szocializmus nélkül jogtalanság és egyesek privilégiuma.”

Azért reménykedek abban, hogy ezt a sok évtizedet mögöttünk valamilyen módon át tudjuk hidalni.

● **A változások velejárói a nagy leszámolások a politikai életben, a kultúrában stb. Eörsi István, a Magyar Rádióknak adott interjújában Juhász Ferenc, Déry Tibor és Illyés Gyula mellett önt is Hernádi Gyulával együtt azok közé sorolta, akiket az elmúlt évtizedek művelődéspolitikája, az Aczél-féle művelődéspolitikája megnyert magának, és ezzel mint művészt tönkretette vagy legalábbis megpróbálta gyengíteni. Hogyan vélekedik ön Eörsinek erről a kijelentéséről?**

— **Eörsi** ilyen provokatív volt mindig. Én nem akarok vele vitatkozni, mert mindenkinek joga van azt mondani, amit akar. Ez egy provokáció. Tulajdonképpen az derül ki belőle, hogy már évek óta nem nézi azokat a filmeket, amiket én csinállok. Vagy nem nézi, vagy ha nézi, nem gondolja át, hogy mit jelentenek. Nem hiszem, hogy ennek a magatartásnak — amire Hernádi azt mondta, hogy ha így folytatja, akkor szellemi

egy igazságos ügy felé megy. Hogy ebben tévedtünk, az vagy a hülyeségünk miatt volt, vagy más okok miatt.

● **Hernádi Gyulával csinálta szinte az összes filmjét és színházi kalandjait is közösen. Ide, Újvidékre viszont nélküle jött — milyen érzés egyszer Hernádi nélkül dolgozni?**

— Hernádi nekem kedves barátom. Harmincéves barátság fűz hozzá. Együtt gondolkodunk. Na, de a gondolkodásmódunkba beletartozik az is, hogy azokat, akik értékek, éppúgy elismeri és tiszteli ő is, mint én. Személy szerint én megtiszteltetésnek érzem, hogy Tolnait rendezhetek, mert kitűnő magyar írónak tartom. Unikum a magyar irodalomban. Mi vonz a szövegeihez? Az a különlegesség, amely angyalian realista, s angyalian szürrealista is egyben.

● **Pályája során ön előnyben részesítette a filmet a színházzal szemben. Miért? Befolyásolta-e esetleg az a tény, hogy az ember többsége életében egyszer sem teszi be a lábát színházba, moziba viszont elmegy?**

„Nekem a film a szakmám”

verőlegénnyé válik az **Eörsi** — érte van. Az, hogy az Aczél-féle művelődéspolitikája támogatott-e vagy sem, az más kérdés. Egy filmrendező nem csinálhat támogatás nélkül filmet, ahhoz pénz kell. Hogy támogatott-e vagy sem, arról felesleges vitát nyitni. Mindenki el tudja mondani, hogyan élte meg ezt a húsz-egynéhány évet. Az igaz, hogy voltak olyanok, akiket nem támogatott vagy kevésbé támogatott. De az **Eörsi** legalább annyira támogatták, mint másokat. Talán nem adtak neki Kossuth-díjat, majd most fog kapni. A pimaszkodást én nem veszem fel, erre nem óhajtok reagálni. Én is és mások is sokszor voltunk olyan helyzetben, mikor úgy gondoltuk, hogy ez a társadalom

— Nem erről van szó. Nekem a film a szakmám. Eredetileg ugyan színházi ember akartam lenni, aztán filmes lettem. Nem tudom megmagyarázni, hogy miért. A színház a film mellett azért vonz, mert rettenetesen élő dolog. A filmjeimmel úgy vagyok, hogy nem szívesen nézem meg őket újra, mert az ember néhány év eltelté után látja, hogy esetleg másképpen csinálta volna. A színházi előadásaimat viszont megnézem, mert rettenetesen érdekel, hogyan élék meg a színészek a történetet akkor este. (Tudniillik kontaktusban vannak a közönséggel, egy színész mindig meg akarja győzni a közönséget. Anélkül, hogy ne lenne me'eg hangulat közte és a közönség között, nem tud létezni. A

színház élő, szerves valóság, elmentében a filmmel, amelyik egy konzerv. Lehet, hogy ezért is vonz a színház, ezenkívül a tragikuságáért is. Végül is minden este elmúlik egy színházi előadás, mert mindegyik előadás más, ezért tragikus szakma.

● **Filmjeit sokan szeretik. Miért van az, hogy a színházban nem tudják elfogadni, amit csinál? Példa rá Kecskemét.**

— Nem tudom, hogy nem fogadtak volna el. Az igazság az, amit nem szoktak elmondani. Kecskemét óriási siker volt. Ott nem volt olyan este, hogy ne lett volna telt ház. Mielőtt mi oda mentünk, láttam egy Szentivánéji álmod, méghozzá a bemutatóját, és 30 ember ült a nézőtérén. Nálunk nem volt olyan előadás, hogy ne ültek volna a földön is. A kritikusok akik utálták minket, és azt a színházi műfajt, amit én csináltam, a blödit, elkezdtek terjeszteni ró'unk, hogy megbukott a színház. A hivatalos elemek is elkezdtek terjeszteni, hogy ez egy bukkott színház. Mái' sem tudják megtölteni a nézőteret Kecskeméten a nézőikkel. Különböző újabb filmjeimnek a stílusát sem fogadják el. Az utóbbi tíz évben a Jézus Krisztus horoszkópja volt az egyetlen olyan film, amelyről elismerték, hogy ez mégiscsak valami, a többire mind azt mondták, hülyeség az egész. A kritikusok nem figyelnek oda, vagy nem gondolják végig, hogy mit látnak.

● **Hernádival elkövettek könyvet is, a Jancsó Miklós szeretőit, amiről meg kell hogy mondjam, nagyon kapós volt nálunk, egymás kezéből kapkodták ki az emberek. Miért csinálták: a pénz vagy a póz kedvéért?**

— Nem tudom, végül is Gyula akciója volt, és nem az enyém. Gyula kitalálta és megkért engem, hagyjam, hogy ezt megcsinálja. Mondtam: természetesen, harminc év után, ha ezt kéred, akkor természetesen hagyom. Póz-e vagy nem? Inkább pukkanás. Gyulában rengeteg van az épaterozásból — ahogy nevezték régen a polgárpukkasztást — és gondolom, hogy ez is belejátszott ebbe. Nem hiszem, hogy akkora pénz van mögötte, mert végül is a kiadó nem csinált olyan nagy bumot vele. Gyula szokásos játékaik az egyike ez. Én úgy szerepelek benne, mint Don Juan, aki szintén mesebeli alak — ez is egy mesebeli alak.

● **A szóban forgó könyv alapján ítélem nem sokat lehet egyedül. Ha mégis egyedül van, mit csinál?**

— A könyv az valamilyen módon irodalom, a valóság égi mása, ahogy a Hernádi elképzei. Amikor egyedül vagyok? Akkor általában olvasok.

BARTUC Gabriella